

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 5, Issue 2, June 2017, p. 324-338

Received	Reviewed	Published	Doi Number
15.03.2017	13.04.2017	30.06.2017	10.18298/ijlet.1722

**A STUDY ON SPELLING OF PERSIAN PHRASES IN SOME CÖNK TEXTS
IN 19TH CENTURY**

Yasemin ÇELİK¹

ABSTRACT

Spelling of Persian phrases in some Cönk texts written in the 19th century is discussed in this study. As is known, a relative 'i' is presupposed amongst the Persian phrases which are written with Arabic letters. Yet, these presupposed letters of 'i' aren't marked; in limited applications if the first element of the phrase finishes with (أ/إ), (ة) is added to the upper part of the letters and if the first element finishes with (ū) and (ā) are added (ع) after these long vowels. Researchers that translate the texts which have Arabic letters to Latin letters make these presupposed 'i' letters visible in Latin spelling. Except that general view, nevertheless, during Ottoman Turkish period some extraordinary cases of Phrasal i draws attention in some texts. In other words, appearance of Persian phrases in Ottoman Turkish texts aren't monotype. Examining the Persian phrases in Ottoman Turkish, therefore, in this study it's aimed to determine the spelling differences in phrases. Considerations related to Persian phrases are realized through two Cönk texts - dates back to 19th century- with the registration number of 51 & 151 in the National Library. At first, Persian phrases which vary in spelling in both Cönk texts are arranged and the ones written in Ottoman Turkish spelling are excluded. Accordingly, spelling specifications of Persian phrases are analysed in four categories; written with y (ع), some cases with y (ع), and sometimes with u/ü (ع), written with u/ü (ع) and both with y (ع) and hiatus (ة). These different spelling features of Persian phrases in the analysed Cönk texts both could be considered the reflection of spoken language on the written language in that period (19th century) and could be the misspelling of the writers since they were not qualified, written with their accent and have a desire to write as they speak. In this study, it's regarded that our notice of determinations about the spelling of Persian phrases will not only contribute us to have an idea of spelling rules of that period but also the features of oral language.

Key Words: Conk, Ottoman Turkish, Phrase, Spelling, Pronunciation.

¹ Öğr. Gör., Mustafa Kemal Üniversitesi, ycelik@mku.edu.tr

19. YÜZYILDA BAZI CÖNKLERDEKİ FARŞÇA TAMLAMALARIN İMLASI ÜZERİNE BİR İNCELEME

ÖZET

Bu çalışmada 19. yüzyılda yazılmış bazı cönklerdeki Farsça tamlamaların imlası üzerinde durulmuştur. Bilindiği üzere Arap harfli metinlerde Farsça tamlamalarda, sözcüklerin arasında genellikle izafet i'si olduğu varsayılır. Ancak bu i'ler genellikle imla bakımından işaretlenmez; işaretlendiği sınırlı durumlar, tamlamanın birinci unsurunun güzel h (ه) ile bittiği durumlarda bu harfin üzerine hemze işareti (ة) konulması ve birinci unsurun uzun u (ū) ve uzun a (ā) ile bittiği durumlarda bu uzun ünlülerden sonra bir y (ي) harfinin getirilmesidir. Arap harfli metinleri, Latin harflerine aktaran araştırmacılar, Arap harfli metinlerde genellikle varsayımsal olan bu i'leri Latin harfli metinlerde görünür kılmaktadırlar. Ancak Osmanlı Türkçesi döneminde bu genel görünümün dışında bazı metinlerde tamlama i'siyle ilgili daha farklı durumlar da dikkati çekmektedir. Başka bir deyişle, Osmanlı Türkçesi metinlerindeki Farsça tamlamaların görünümü tek tipli değildir. Dolayısıyla bu çalışmada, Osmanlı Türkçesindeki Farsça tamlamalar incelenerek tamlamaların imlasındaki bu "farklı"lıkların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Farsça tamlamalar ile ilgili değerlendirmeler, Milli Kütüphane'de 51 ve 151 kayıt numaralı 19. yüzyıla ait iki cönk metni üzerinden yapılmıştır. Çalışmada, öncelikle, iki cönk metnindeki "farklı" imla özelliği gösteren Farsça tamlamalar sıralanmış, Osmanlı Türkçesinin "bilinen" imlası ile yazılan kullanımlara yer verilmemiştir. Buna göre, Farsça tamlamaların imla özellikleri; y (ي) ile yazılanlar, bazen y (ي), bazen de u/ü (و) ile yazılanlar, u/ü (و) ile yazılanlar ve hem y (ي) hem de hemze (ة) ile yazılanlar olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir. İncelenen cönk metinlerinde yer alan Farsça tamlamalardaki bu "farklı" imla özellikleri, dönemin (19. yüzyıl) konuşma dilinin yazılı dile yansımaları olarak düşünülebileceği gibi cöngü hazırlayan kişi/kişilerin eğitim düzeyleri nedeniyle imlayı yeterli oranda bilmemeleri, kendi ağız özellikleri ve telaffuz özelliklerini imlaya yansıtılmaları ya da duydukları ve konuştukları biçimde yazmak istemeleri vb. biçiminde açıklanabilir. Bu çalışmada, Farsça tamlamaların imlası ile ilgili tespitlerin, dönemin imla uygulamaları hakkında olduğu kadar sözlü dil özellikleri hakkında da fikir sahibi olunmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cönk, Osmanlı Türkçesi, tamlama, imla, telaffuz.

1. Giriş

Bu çalışmada 19. yüzyılda yazılmış bazı cönklerdeki Farsça tamlamaların imlası üzerinde durulmuştur. Bilindiği üzere Arap harfli metinlerde Farsça tamlamalarda, sözcüklerin arasında genellikle izafet i'si olduğu varsayılır. Ancak bu i'ler genellikle imla bakımından işaretlenmez; işaretlendiği sınırlı durumlar, tamlamanın birinci unsurunun güzel h (ه) ile bittiği durumlarda bu harfin üzerine hemze işareti (ة) konulması ve birinci unsurun uzun u (ū) ve uzun a (ā) ile bittiği durumlarda bu uzun ünlülerden sonra bir y (ي) harfinin getirilmesidir. Arap harfli metinleri, Latin harflerine aktaran araştırmacılar, Arap harfli metinlerde genellikle varsayımsal olan bu i'leri Latin harfli metinlerde görünür kılmaktadırlar. Ancak Osmanlı Türkçesi döneminde bu genel görünümün dışında bazı metinlerde tamlama i'siyle ilgili daha farklı durumlar da dikkati çekmektedir. Başka bir deyişle, Osmanlı Türkçesi metinlerindeki Farsça tamlamaların görünümü tek tipli değildir. Dolayısıyla bu çalışmada, Osmanlı Türkçesindeki Farsça tamlamalar incelenmiş ve bu tamlamaların yazımındaki farklı imla özellikleri veya imla tercihleri tespit edilerek gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın malzemesini ise 19. yüzyıla ait iki cönk metni oluşturmaktadır. Bunlar Milli Kütüphanede kayıtlı olan 51 (1818) ve 151 (1830) numaralı cönklerdir.

Bu çalışma, Osmanlı dönemi imla-telaffuz ilişkisine yönelik bir dil çalışmasıdır. Ancak imla-telaffuz konularına geçmeden önce çalışmaya malzeme olan cönkler hakkında kısaca bilgi verilmesinin daha yerinde olacağı düşünülmektedir.

Cönk, Türkçe Sözlük (2011)'te, "Saz şairlerinin, kendilerinin veya başkalarının şiirlerini derledikleri, uzunlamasına açılan, deri kaplı defter, sığırdili" biçiminde ifade edilmektedir.

Genellikle Âşık Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi ürünlerinin toplandığı anonim mecmua türleri olan cönklerde, halk şairlerinin kendi şiirleri yanında başka şiirleri de içerebilen şiir mecmuaları yer almaktadır. Ayrıca, cönklerin içerisinde yalnızca saz şairlerine ilişkin şiirler bulunmamaktadır. Bazı dini ve fıkhi bilgilerin, notların, hutbe ve vaazlarda kullanılan metinlerin, duaların yer aldığı dini içerikli olan cönkler de vardır. Genel olarak cönklerde çeşitli dualar, sihirle ilgili notlar, ilaç tarifleri, sahibini ilgilendiren doğum ve ölüm tarihleri, alacak verecek hesapları, anonim türkü, mani ve ilahiler, halk hikâyeleri ve daha birçok konu ile ilgili bilgiler bulunmaktadır (Gökyay, 1995, s. 73).

Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü (1983)'nde cönk, "Saz şairlerinin en beğenilen şiirlerinin toplandığı defter", Edebiyat Sözlüğü (1996)'nde "Eskiden, saz ozanlarının şiirlerini topladığı, kimi zaman başka saz ozanlarının şiirlerine de yer verdiği, eni boyuna göre uzun olan ve uzunlamasına açılan, deri kaplı şiir defteri", Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü (2007)'nde "İçinde halk şairlerine ait eserlerin, türkü, mani, destan, fıkra, hikâye, dua, hutbe gibi yazanı belli olmayan anonim manzum ve mensur ürünlerin yer aldığı, aşağıdan yukarı doğru açılan, çoğu meşin kaplı/ciltli el yazması defter/mecmua", Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü (2007)'nde, "Başta halk şairlerinin şiirleri olmak üzere, çeşitli folklorik bilgilerin kaydedildiği ve uzunlamasına açılan, sırtı dar ensiz, deri kaplı defterler", Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Kitabı (2010)'nda ise, "Halk edebiyatı ürünlerinin yazıldığı defterler" şeklinde tanımlanmaktadır.

Görüldüğü gibi, genellikle, cönklerin "sığır dili" biçiminde uzunlamasına açılan, sırtı dar, ensiz, deri kaplı defterler olduğu belirtilmekte ve bu nedenle de cönkler için dana dili ifadesi de kullanılmaktadır. Bu ifadenin Farsça dâna dili olduğu ileri sürülse de cönklerin halk arasında sığır dili olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Dâna dili adlandırması, halkın cönk yazarını kendisinden ancak "herhangi bir not tutacak, kayıt yapacak kadar bilgili olan insan" olarak görmesi şeklinde yorumlanabilir. Ancak öyle görünüyor ki halk dâna sözcüğünü, basitçe sığır sözcüğüyle ilişkilendirmiştir. Zaten cönklerin genel biçim özellikleri de bu ilişkilendirmeyi kolaylaştırmıştır.

Cönk sözcüğünün köken bilgisi de açık değildir. Ancak bu sözcük, sözü edilen tüm kaynaklarda geçen anlamlarıyla 15. yüzyıldan beri Türkçenin çeşitli lehçelerinde kullanılmıştır (Ülkütaşır, 1967, s. 907). Buna göre cönkler, Avustralya dil ailesine ait dillerden olan Cava ve Malaya dillerinde djong (conk), İspanyol ve Portekizcede junco, İtalyancada giunco, Fransızcada jonqua ve İngilizcede junk olarak geçmiş ve Çin denizlerinde kullanılan dibi düz ve dört köşeli, puruvası, çıkıntılı baş bodoslaması ve kış pupası, dümeni muallakta olan yelkenli gemiler için de kullanılan genel bir ad olmuştur (Gökyay, 1995, s. 73). Ayrıca sözcüğün kökeninin Türkçe da olduğu belirtilerek, "Türlü

konuların özellikle çeşitli şairlerden seçilmiş şiirlerin yazılı olduğu kitap veya defter", "Büyük gemi" ve "Fakirlerin kullandığı satrançlı çul ve kilim, büyük nesne" anlamlarıyla da açıklanmıştır (Gökyay, 1995, s. 73). Hatta M. Sabri Koz da, Veled Çelebi'nin Türk Dili Lügati adlı eserinde, cönk sözcüğünün "Tespit etmek, derlemek, ciltlemek" anlamına gelen "cönemek, cönlemek, cünlemek" fiillerinden türetilmiş Türkçe bir isim olarak kabul ettiğini belirtmektedir (Koz, 1997, s. 84).

Cönklerin biçimsel özelliklerine bakıldığında, cönkleri dolduran parçaların, imla ve yazı karakterlerinin birbirinden çok farklı olduğu görülmektedir. Okunamayacak kadar kötü yazılmış olanların yanında çok düzgün, güzel ve okunaklı olanları da vardır. Cönklerde genellikle rika, rika kırması, nestalik, talik, nesih gibi yazı türleri kullanılmıştır.

Cönklerde yer alan metinler, bazen nazım bazen nesir bazen de hem nazım hem de nesir karışık biçimde yazılmıştır. Cönklerde yer alan şiirler, genellikle yazan kişinin bilgi eksikliğinden, unutkanlığından veya özel tavrından dolayı kimi zaman ölçsüz olduğu görülmektedir (Gökyay, 1995, s. 74). Bunun yanında bilinen bir şairin bilinen bir şiirine yer veren cönklerde, cöngü hazırlayan kişinin bu şiirdeki kimi sözcükleri değiştirdiği veya kiminin yerine eş anlamlısını getirdiği de gözlemlenmiştir. Bu durum, cöngü hazırlayan kişinin o şiiri önceden dinleyip daha sonra kaleme alırken bazı sözcükleri unutmuş olmasıyla ya da şiiri/şiirleri başkasından dinlerken söyleyicinin okuma hızına yetişemeyip o anda sözcükleri not edememesiyle açıklanabilir. Tabi cönklerde, anonim olarak yazılmış çokça şiir parçası da yer almaktadır.

Cönkler, hacim ve ebat bakımından değerlendirildiklerinde ise, cönklerin değişik özelliklere sahip oldukları görülür. Örneğin birkaç varaklık cönkler yanında birkaç yüz varaklık cönklerin de olduğu tespit edilebilmektedir. Ayrıca cönklerde, numaralama vb. sayfa düzenlemesi de bulunmamaktadır. Ancak kütüphane kataloglarında yer alan bazı cönklere, sayfa düzenlemesi yapılarak daha sonra varak numarası verildiği de dikkati çekmektedir. Bunun yanında, cönklerin içerisinde koparılmış sayfalara veya cöngü okuyanlarca boş kısımlarına yazılmış özel notlara rastlanmaktadır. Bu durum, cönk yazarlarının/hazırlayıcılarının yazı ve imla konusundaki özensizliklerini metnin düzenlemesi ve sayfaların sıralanmasında da sürdürdüklerini göstermektedir.

Cönkler, genellikle görünümü itibarıyla tek yazarlı metinlerdir. Ancak "(...) cönklerin bir kısmında aynı sayfadaki yazıların, bunların altındaki isimlerin farklı olması ve metinlerde görülen imla değişiklikleri, metinlerin tek kişi tarafından hazırlanmadığını gösterir." (Gökyay, 1995, s. 74)². Bir cönkte ayrı yüzyıllarda yetişmiş şairlerden örneklere rastlanması da bu durumun başka bir göstergesidir." (Gökyay, 1995, s. 74). Ancak bazı cönklerdeki kayıt ve mühre dayanarak bunların belli kişiler tarafından derlendiği söylenebilirse de, cönkler genellikle anonim eserler olarak kabul edilmektedirler.

Cönkler, edebî ve kültürel anlamda birçok malzemeyi barındırmaktadır. Bu nedenle, hem kültür hem de edebiyat araştırmacıları için başlıca başvuru kaynaklarından biridir. Cönkler, tezkirelerde yer alan ancak günümüzde şiirlerine ulaşılamayan birçok şairin tanınmasında ve o şaire ait şiirlerin derlenerek gün yüzüne çıkarılmasında etkin rol oynamaktadırlar (Kayalık, 2015, s. 716).

² İmla ve üsluptaki bu farklılıklar, cönklerin çok sık el değiştirdiğini ve farklı kişilerin kullanımlarına ve eklemelerine maruz kaldığını da göstermektedir. Ancak cönklerin ilk sahibinden sonra kaç el değiştirdiğini anlamak kolay değildir.

Şükrü Elçin, cönkler için “Türk kültürünün sağlam kilometre taşları, kırk ambar kitapları” ifadelerini kullanmış (Elçin, 2001, s. 9); Saim Sakaoğlu ise “Cönkler, Türk kültürünün tapusudur; bize ait olan kültürün atalarımız tarafından adımıza tescil edilmiş belgeleridir. Pek çok bilinmeyi oradan öğreniriz, yanlış bilineni onun yardımıyla düzeltiriz, eksik bilineni onunla tamamlarız” (Sakaoğlu, 1986, s. 220) diyerek cönklerin önemi üzerinde durmuşlardır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, çalışmaya malzeme olarak cönk metinleri seçilmiştir. Sözlü kültürden doğan cönklerde, çeşitli dönemlere ait şairler, şiiirler, dualar, büyü, ebced hesabı, rüya tabirlerini; o dönemin halkının yaşam tarzı, inanışları, gelenek ve görenekleri vb. özelliklerinin dile yansımalarını görebiliriz. Cönklerdeki bu zengin folklorik özelliklerin, dönemin söz varlığı, sözlü dili ile yazılı dili arasındaki ilişki ve ağız özellikleri hakkında veri sunması, cönklerin dil araştırmaları bakımından da önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Cönkler, imla-telaffuz ilişkisinin ve ses olaylarının (özellikle benzeşmeler ve uyumlar) izlenmesine olanak veren en önemli metinlerden birisidir. Cönk metinlerinde, sözcüklerin yazımında bir tutarlılık görülmektedir. Sözcükler, kimi zaman özgün imlalarıyla yazılırken kimi zaman da sözlü dilin etkisiyle telaffuz özelliklerine uygun bir biçimde yazılmışlardır. Bu durum, Farsça tamlamaların yazımında da görülmektedir. Bu farklı yazım özellikleri, cönk yazarlarının Arapça ve Farsça dil bilgisi kuralları konularında, Divan Edebiyatı'nın yazar ve şairleri kadar bilgili ve dikkatli olmamalarıyla açıklanabilir.

Çalışmada 19. yüzyıla ait iki metin seçilmiştir. 19. yüzyıl, Klasik Osmanlı Türkçesinin son dönemlerini yani Türkiye Türkçesine geçiş aşamasını göstermektedir. Bu dönemde yazılmış olan eserlerde, büyük oranda, Klasik Osmanlı Türkçesi imlasının kullanıldığı görülmektedir. Ancak özellikle sözlü dil özelliklerinin yazılı dilde gözlemlendiği cönklerde, imla ile ilgili farklı tercihlerin olduğu, cönkleri hazırlayan/hazırlayanların kendi telaffuz özelliklerini de yazıya aktardıkları görülmektedir. Dolayısıyla da bu çalışmada, sözlü dilin izlerinin görülmesine olanak sağlayan, gerek dönemin imla-telaffuz özellikleri hakkında ve gerekse ilgili dönem hakkında fikir vermesi bakımından önemli olan cönk metinleri incelenmiş ve bu metinler üzerinden Osmanlı Türkçesindeki Farsça tamlamalardaki farklı yazım özellikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada yukarıda da belirtildiği gibi, iki cönk metnindeki “farklı” imla özelliği gösteren Farsça tamlamalar sıralanmış, Osmanlı Türkçesinin “bilinen” klasik imlası ile yazılan kullanımlara yer verilmemiştir. Buna göre çalışmamızın malzemesini oluşturan Farsça tamlamalar, şöyle sıralanabilir:

āb-1 zülāl	āteş-i ruhsār	cemāl-i māl
āb-1 dīdārım	āteş-i sūzān	cennet-i āflāya
āb-1 hayāt	āyet-i kūr‘ān	cennet-i ħulle
āb-1 zemzem ~ āb-u zemzem	‘ayn-1 gurāb	cennet-i me‘vā
‘adū-yı bed-likā	‘azm-i dūşmān	cennet-i rızvān
‘adū-yı dīn	bāğ-1 ħüsn	cism-i na‘lin
āfet-i devrān	bāb-1 iĥsān	cümle-i evtād
ağyar-1 mużaffer	bāb-1 yezdān	cünd-i islām
āh-1 dil	bād-1 ecel	çāh-1 dünyā
āh-1 fūrkat	bāde-i engūr	çāh-1 zenaĥdān
‘ahd-i imān	bāde-i gülgül	çāk-i giribān
aĥsād-1 ervāĥ	bāde-i ĥamrā	çār-1 bāb
‘al-i ‘osmān	bāde-i ‘aşk	çār-1 yār
‘al-i evlād	bāde-i meze	çār-1 yār-1 güzīn
‘ālem-i ervāĥ	bāğ-1 cennet	çarg-1 cellād
‘allāme-i dānā	bāğ-1 cihān	çarĥ-1 dūn
a‘lā-yı ‘allay	bāğ-1 dil	çarĥ-1 gerdān
‘anber-i mercan	bāğ-1 ħüsn	çarĥ-1 felek
anber-i nişān	bāğ-1 irem	çerşm-i mestān
‘anber-i reyĥān	bāğ-1 ĥudretde	dāmen-i luţf
‘arĥ-1 sāl	bāğ-1 ruĥ	dānā-yı ĥaĥ
‘arĥ-1 ĥāl- > ‘arĥū ĥāl	bağ-1 şirāzım	dāne-i gevher
a‘şāb-1 fāriğ	baĥr-1 ‘aşk	dār-1 dünyā
āşiyān-1 ĥam	baĥr-1 muĥammedī	dār-1 fenā
‘aşk-1 dil-ber	baĥr-1 ĥavīl	defter-i ‘aşk
‘āşık-1 dil	baĥt-1 siyāh	defter-i ‘ummān
‘āşık-1 dildār	bazār-1 ‘aşk	dehr-i dünyā
‘āşık-1 efgende	behçet-i yār	dem-i devrān
‘aşk-1 firāĥ	bekā-yı zāt	dem-i minnet
‘aşk-1 fūrkat	bekā-yı lem yezāl	derd-i beyān
‘āşık-1 güleşen	bende-i me‘mül	derd-i ĥam
‘aşk-1 ĥasret	bertev-i ħüsn	derd-i hezārān
‘aşk-1 ilāhī	beyān-1 seyrānī	derd-i ilāhī
‘āşık-1 maĥzūn	beyt-i ĥaĥk	derd-i mend
‘āşık-1 nā-çāre	bezm-i ezel	dergāh-1 ĥudā
‘āşık-1 nālān	būy-1 fırşād	derūn-1 cāndan
‘aşk-1 nār	būy-1 zemīn	deryā-yı ‘ummān
‘āşık-1 şādık	bülbül-i āsiyā	deryā-yı kıyāmet
‘āşık-1 ser-i ĥand	bülbül-i güyā	deryā-yı sevdā
‘āşık-1 şeydā	bülbül-i şeydā	devlet-i dārā
‘āşık-1 üftāde	cām-1 mey	devlet-i dünyā
‘āşık-1 yārān	cefā-yı miĥnet	devrān-1 vaşl
‘āşık-1 zārī	cemāl-i ħüsn	devr-i lāl
āteş-i fūrkat	cem‘iyyet-i kübrā	dīdār-1 perçem
āteş-i ĥasret	cenāb-1 bārī	dīde-i āhū
āteş-i hicrān	cenāb-1 kibriyā	dīde-i giriyān

dil-i dildār	fikr-i ḥayāl	ḥazret-i ḥızır
dil-i murğ	firdevs-i ā'fā	ḥazret-i ismā'īl
dil-i şeydā	ğamze-i cāzū	ḥazret-i ḳur'ān-ı azīm
dil-i üftāde	genc-i ḥasret	ḥazret-i loḳmān
dil-ber-i gerdān	gerdān-ı pāk	ḥazret-i yaḥyā
dil-ber-i ğırrā	geşt-i firāk	ḥazret-i yūsuf
dilber-i pāy-i mişāl	ğonca-yı fem	ḥesāb-ı ebced
dil-ber-i ra'nā	ğonca-i nigār	hevā-yı isim
dīn-i muḥammed	ğonce-yi ruḥsār	hevā-yi seyrānī
divān-ı bārī	ğövde-i billūr	hevā-yı şakirī
dīvān-ı maḥşer	ğül-i aḥmer	hicrān-ı sevdā
dīvān-ı seyrānī	ğül-i 'anber	hicrān-ı yār
diyār-ı aḥir	ğül-i ğonca	hikmet-i bārī
diyār-ı ğurbet	ğulām-ı kemter	himmet-i evliyā
diyār-ı ḳurbet	ğül-i ğülşen	himmet-i ya'ḳub
du'ā-yı ḥızır	ğül-i ğülzār	ḥubb-ı cāh
dünyā-yı dün	ğül-i ḥandān	ḥudā-yı lem-yezel
dürr-i ma'āni	ğül-i ra'nā	ḥulḳ-ı aḥsen
ehl-i beyt	ğül-i reyḥān	ḥulḳ-ı ḥüsn
ehl-i bezm	ğül-i ruḥsār	ḥulūş-ı ḳalb
ehl-i dil	ğülşen-i ḥüsn	ḥür-u ser-gerdān
ehl-i hicāb	ğülşen-i vaşl	ḥürī-yı ğilmān
ehl-i kebāir	ḥāb-ı ğaflet	ḥükm-i ğazā
ehl-i kemāl	ḥāk-i pāy	ḥüsn-ü bāğ
ehl-i ḳiyām	ḥāk-i zülāl	ḥüsn-i baḥā
ehl-i kāmīl	ḥaḳḳ-ı kelām	ḥüsn-i cemāl
ehl-i ma'ārif	ḥāl-i ḥayāt	ḥüsn-i dārān
elem-i inkār	ḥāl-i hindī	ḥüsn-i ḥaḳḳ
elmās-ı ka'se	ḥāl-i perişān	ḥüsn-i ḥaḳḳ
em-i loḳmān	ḥalāk-ı ezel	ḥüsn-i ḥayāl
emr-i ḥaḳ	ḥallāc-ı manşır	ḥüsn-i kemāl
emr-i ilāhim	ḥamd-i yān	ḥüsn-i yūsuf
enbiyā-yı 'azām	ḥançer-i cevr	ḥüsn-i zaman
envār-ı ḥudā	hānḳāh-ı 'aşḳ	ibret-i nümān
envār-ı ḥüsn	ḥasb-i ḥāl	iḥyā-yı mevtā
envār-ı muḥammed	ḥāşıl-ı kelām	'illet-i 'aşḳ
erbāb-ı suḥan	ḥasret-i fürkat	'ilm-i ḥaḳ
erkān-ı zevḳ	ḥasta-i nālān	isābet-i 'ayn
es'ir-i nefis	ḥāḫır-ı nā-şād	iskender-i dārā
esmā-yı ḥüsnādan	havā-yı seyrānī	ism-i devrān
eḫrāf-ı 'ālem	ḥayāl-i 'arz	iştihār-ı perçem
faḫr-ı 'ālem	ḥayāl-i yār	ḳadd-i 'ar'ar
faḫr-ı muḥammed	ḥayr-ı 'ilm	ḳadd-i bālā
fāzl-ı 'ālim	ḥazret-i ādem	ḳadd-i mestānā
ferdā-yı ḳiyāmet	ḥazret-i eyyüb	ḳadd-i mevzūn

qadd-i tûbâ	maqâm-ı hüseyin	mürğ-ı cân
kâkül-i reyhân	maqâm-ı seyrânî	mürğ-i dil
qâkül-i tuzaq	mâl-ı melâl	mürğ-ı zâr
kâkül-i yâr	ma'nâ-yı zîbâ	müzgân-ı âhû
qâm-ı hicr	ma'şiyet-i deryâ	nağd-i cân
kâmet-i mevzûn	ma'şûq-ı dil-dâr	nağd-ı 'ömür
qâmet-i şimşad	mâşuq-ı nâ-çâr	nahl-i dil-ârâ
kân-ı devlet	meclis-i a'fâ	naqş-ı zibân
kân-ı ebrû	meclis-i dîvân	nâr-ı hacîm
kân-ı fesâhat	meclis-i 'irfân	nâr-ı hicr
kân-ı kerem	meclis-i nâdân	nâz-ı istiğna'
kân-ı yemen	meclis-i 'uşşâk	naẓîr-i seyrânî
qand-i la'f	meclis-i yârân	nergis-i çeşm
qand-i muşaffâ	meded-i yâr	nuşf-ı imân
qand-i nebât	medh-i ramazân	nigâr-ı dil-pesend
qarâr-ı perçem	mekr-i iblîs	nigâr-ı gamze
qaşr-ı deryâ	melek-i manzır	nigâr-ı perçem
qatar-ı perçem	melek-i sürür	nihâl-i kâmet-i dil-cû
qatre-i nâcîz	menend-i 'anber	nişân-ı perçem
keff-i i'câz	meşreb-i şâfî	nûr-ı ahmedî
kitâb-ı hüccet-i bürhân	metâf-ı vaşl	nûr-ı cemâl
kitâb-ı hüsn	meth-i terâvîh	nûr-ı münîr
qudret-i cemâl	mevc-i cennet	pâdişâh-ı dehr
qudret-i hüsn	mevc-i ummân	pây-ı ser-tâc
quvvet-i tîr-i vişâl	mevdân-ı ruqşa	pertev-i hüsn
la'f-i leb	meyl-i raqîb	pervâne-i şem'
lâle-i ahmer	meyvâ-yi hikmet	pûse-i ruhsâr
leb-i 'isâ	mezâki-i dil-i efkâr	râh-ı 'aşq
leb-i qand	mihnet-i hicrân	rağ-ı tâbân
lebâ-i şîrâ	mihnet-i yâr	râh-ı zâr
leke-yi â'zam	mihr-i bân	raqîb-i bed-kâr
levh-i mahfûz	mihr-i münevver	reng-i ilvân
levn-i usta	mihr-i mâh-ı tâbân	reng-i ruhsârı
leyl-i kâ'im	mihr-i nübüvvet	resûl-i ekrem
ma'cerât-ı muştafâ	mişâl-i qamet	resûl-i fahr-ı mevcûdât
ma'den-i gevher	misk-i 'anber	resûl-i kâ'inat
mâh-ı dirahşân	misk-i 'anber	resûl-i zü'l-kirâm
mâh-ı hüsn	misk-i bû	rûh-ı efzây
mâh-ı hûri	mişk-i bûy	ruğ-ı qand
mâh-ı menend	misk-i ceren	rûh-ı pâk
mâh-ı rûy	misk-i cirân	rûy-ı ahmer
mâh-ı tâbân	mişk-i hutun	rûy-ı envâr
mahbûb-ı mevla	muştafâ-yı mâh-rû	rûy-ı fenâ
mahbûb-ı rahmân	mübtelâ-yı derd-i 'aşq	rûy-ı pâk
mahf-ı neşât	müflis-i acem	rûy-ı siyâh
mahv-ı yâften		

rūz-ı ezel	sū-yı şūret	vücūd-ı pāk
rūsvā-yı ʿām	şāh-ı cihān	yār-ı şādık
rūsvā-yı kıyāmet	şāh-ı dīvāne	yār-ı gül endām
rūsvā-yı yekfi	şah-ı hūbān	yār-u vefā-dār
rūzgār-ı fenā	şāh-ı merdān	zehr-i mār
ʿosmān-ı zınnūr	şāh-ı vezīr	zemīn-i āsmān
ʿömer-i şeydā	şām-ı şerīf	zevķ-i ʿaşķ
zamīr-i rūşen	şeh-i ʿālī-cenāb	zevķ-i şoĥbet
şafĥa-i cism	şekkār-ı kand	zincir-i ʿaşķ
şahbā-yı kevşer	şerbet-i laʿl-i leb	zincir-i seyrānī
şahbā-yı leb	şerbet-i vaşl	ziynet-i vech
şahrā-yı kıyāmet	şerbet-i vuşlat	zūlf-i kemend
saṭranç-ı ihfāyi	şeyĥ-ı şāb	zūlf-i muṭarra
sedre-yi tūbā	şeyṭān-ı melʿūn	zūlf-i siyāh
selv-i dāla	şuʿā-i şemʿ-i dizār	zūmre-i imān
serdār-ı gül-ārā-yı kıyāmet	şūĥ-ı cefā	zār-ı ʿaşķ
ser-i mūlar	şūĥ-ı cihān	zāt-ı cevher
ser-i vildān-ı ĥavrā	şūĥ-ı devrān	zāt-ı melek
serīr-ı salṭanat	şūĥ-ı fettān	zerr-i naʿlet
server-i ʿālem	tāb-ı muʿallā	zūmre-i ʿuşşāk
server-i hemtā	ṭabʿ-ı şerīf	
serv-i bülend	tāc-ı efser	
serv-i bālā	ṭālīʿ-ı kūr	
serv-i cirān	terk-i diyār	
serv-i devrān	terk-i ĥicāb	
serv-i dil-ārā	teslīm-u rūĥ	
serv-i dāl	tevfīķ-i ĥūdā	
serv-i dil	ṭıfl-ı dil-zār	
serv-i fāṭır	ṭıfl-ı nevreste	
serv-i ĥırāmān	ṭıynet-i pāk	
serv-i ḳadd	ṭıġ-ı müzgān	
serv-i nāz	ṭuġrā-yı ḳaş	
serv-i revān	ṭurrān-ı ahmed	
serv-i şanavber	ṭūṭū-yi gū	
serv-i sehī	üftāde-i zātī	
serv-i semen	vaʿd-i vuşlat	
ser-ĥücre-i zindān	vaĥ-ı hātif	
seyyid-i nisvān	vaķt-i āĥir	
sırr-ı bahā	vaķt-i seĥer	
şāf-ı derūn	vālide-i senem	
şenā-yi naʿt	vaşf-ı ĥudā	
sīne-yi sūzān	vech-i hak	
şūret-i cevır	velvele-i şevket	
sūre-i furķān	vidāʿ-yı tāc	
sūre-i ṭaha	vird-i ĥamr	

2. Metinlerde Geçen Farsça Tamlamaların İmla Özellikleri

Metinlerde geçen Farsça tamlamaların imla özellikleri genel olarak şöylece sınıflanabilir (Her tasnif için sınırlı sayıda örnek sıralanmıştır :

2.1. y (ی) ile yazılanlar:³ Metinlerde y (ی) ile yazılan Farsça tamlamalar şunlardır:

 bazār-ı aşq	 derdi-mend
 dehr-i dünyā	 anber-i reyhān
 bülbül-i āsiyā	 dergāh-i ḥudā
 aşq-ı nār	 bülbül-i şeydā
 deryā-yı sevdā	 aşq-ı şādık
 bād-ı ecel	 aşq-ı şeydā
 bāğ-ı dil	 dil-ber-i raʿnā
 diyār-ı ğurbet	 aşq-ı dil
 bāğ-ı irem	 dil-i şeydā
 āb-ı hayāt	 bāğ-ı şirāz
 dil-i üftāde	 āfet-i devrān
 cenāb-ı kibriyā	 dīn-i muḥammed
 āh-ı dil	 cennet-i āʿlā
 ehl-i dil	 āh-ı fūrkat
 cennet-i rızvān	 envār-ı ḥudā
 āteş-i fūrkat	 çarğ-ı cellād
 erkān-ı zevq	 āteş-i sūzān
 çarḥ-ı felek	 esīr-i nefis
 baḥr-ı aşq	 dār-ı dünyā
 ḥallāc-ı manşır	 meclis-i yārān
 gül-i anber	 miḥnet-i hicrān
 gül-i ḥandān	 murğ-ı cān
 gülşen-i ḥüsn	 nūr-ı cemāl
 ḥāk-ı pāy	 rāh-ı aşq
 ḥāl-i hindī	 rüsvā-yi am

³ Bu çalışmanın malzemesini oluşturan Farsça tamlamalar, özgün metne sadık kalmak açısından Arap harfli metinden kopyalanarak verilmiştir.

 hāşıl-ı kelām	 şahbā-yı kevşer
 hayāl-i yār	 serv-i şanavber
 hazret-i ādem	 serv-i kıadd
 hazret-i yahyā	 seyyid-i nisvān
 hulķ-ı aĥsen	 şāh-ı dīvāne
 ĥüsn-i baĥā	 şāh-ı ĥübān
 ĥüsn-i cemāl	 şūĥ-ı cefā
 ĥüsn-i ĥaţţ	 terk-i diyār
 kān-ı kerem	 vaĥt-i seĥer
 kıand-i nebāt	 yār-ı şādık
 kıudret-i ĥüsn	 meclis-i dīvān
 la‘l-i leb	 mevc-i cennet
 māh-ı tābān	 mişk-i ‘anber
 meclis-i ‘uşşāk	

Metinlerde, Farsça tamlamaların büyük oranda y (ی) ile yazıldığı görülmüştür. Osmanlı Türkçesinde kalıplaşmış imla kurallarına göre, genellikle, yazılmaması gereken tamlama i’leri özellikle ünsüzle biten sözcüklerden sonra y (ی) ile yazılmıştır. Bu durum, tamlamayı oluşturan ilk değişkenin üzerinde yer alan ekin cönkleri hazırlayan/hazırlayanlar tarafından üçüncü tekil kişi iyelik eki olarak düşünülmesiyle açıklanabilir. Yani bu sözcük grupları, isim ya da sıfat tamlaması olarak değil de isnat grubu olarak düşünülmüş dolayısıyla da buradaki tamlama i’leri “açık” bir biçimde yazılmış olabilir.

2.2. Bazen y (ی), bazen de u/ü (و) ile yazılanlar: Metinlerde bazen y (ی), bazen de u/ü (و) ile yazılan tamlamalar şunlardır:

 arz-ı hāl /	 arz-u hāl
 āb-ı zemzem /	 āb-u zemzem

Yukarıda görüldüğü gibi, metinlerde bazen y (ی), bazen de u/ü (و) ile yazılan Farsça tamlamalar için iki örnek karşımıza çıkmaktadır. Bu örneklerle bakılarak, bazı tamlamaların bazen y (ی), bazen de u/ü (و) ile yazıldığı görülmektedir. Bu durum, cönkleri hazırlayan kişi/kişilerin imlayı yeterli oranda bilmemeleri nedeniyle kendi telaffuz özelliklerini yazılı dile yansıtmaları ya da sözcük ve sözcük gruplarını başkasından duydukları biçimde yazmak istemeleri ile açıklanabilir.

2.3. u/ü (و) ile yazılanlar: Metinlerde u/ü (و) ile yazılan tamlamalar şunlardır:

 teslīm-u rüĥ
 ĥüsn-ü bāġ

Yukarıda görüldüğü gibi, metinlerde u/ü (و) ile yazılan Farsça tamlamalar için iki örnek karşımıza çıkmaktadır. Bu örnekler bakılarak, bazı tamlamaların u/ü (و) ile yazıldığı görülmektedir. Bu durum, cönkleri hazırlayan kişi/kişilerin imlayı yeterli oranda bilmemeleri nedeniyle kendi telaffuz özelliklerini yazılı dile yansıtmaları ya da sözcük ve sözcük gruplarını başkasından duydukları biçimde yazmak istemeleri ile açıklanabileceği gibi buradaki tamlamaların, isim tamlaması olarak değil de bağlama grubu olarak düşünülüp aradaki u/ü'lerin (و) bağlama edatı olarak değerlendirilmesi biçiminde düşünülebilir. Bunların dışında, birinci tamlamayı (*teslîm-u rûh*) oluşturan ilk değişkenin sonunda bulunan dudak ünsüzü *m*'nin ve ikinci tamlamayı oluşturan (*hüsn-ü bâğ*) ilk değişkedeki yuvarlak ünlülerin, tamlama i'sini u/ü biçiminde yuvarlaklaştırmasıyla açıklanabilir.

2.4. Hem y (ی) hem de hemze (ء) ile yazılanlar: Metinlerde hem y (ی) hem de hemze (ء) ile yazılan tamlamalar şunlardır:

	bāde-i 'aşk		dīde-i āhū
	bāde-i engūr		gamze-i cāzū
	bāde-i gülgül		gövde-i billür
	dīde-i giryān		қаtre-i nācīz

Metinlerde, hem y (ی) hem de hemze (ء) ile yazılan Farsça tamlamalar bulunmaktadır. Bu durum, cönklerin, daha çok, yeterli eğitim almamış okur-yazarlar tarafından yazılan eserler olmaları nedeniyle bu kişi/kişilerin imlayı yeterli oranda bilmemeleriyle açıklanabildiği gibi tamlamaları oluşturan ilk değişkenin sonunun ünlü ile bitmesiyle de ifade edilebilir. Çünkü incelenen metinlere dayanılarak bu durumun, daha çok, sonu ünüyle biten sözcüklerden sonra kullanıldığı görülmektedir.

3. Sonuç

Bilindiği üzere Osmanlı Türkçesi, içyapısı genel olarak Türkçe kalan ancak dış yapısında Türkçe yanında yoğunluk olarak Arapça ve Farsça sözcükler bulunan bir dildir. Bu nedenle Osmanlı Türkçesi döneminde hazırlanmış olan eserlerde Türkçenin yanında Arapça ve Farsça sözcüklere, söz kalıplarına ve cümle yapılarına sıkça rastlanmaktadır.

Osmanlı Türkçesinin ilk dönemlerinde (15. yüzyılın ilk yarısı), Arapça ve Farsça bakımından fazla yoğunluk görülmezken 16. ve 17. yüzyıldan itibaren gerek Arap ve Farsça sözcüklerin kullanımında artış ve dilde ağır bir söylem dikkati çekmektedir. 18. ve 19. yüzyılsa ise, özellikle Nedim'le başlayan ve gelişen mahallileşme akımının etkisiyle şiirlerin konusu ve içeriği değişerek daha sade bir dil anlayışı benimsenmiştir. Ancak Osmanlı Türkçesinin her döneminde, özellikle yazılan eserin içeriğiyle ilgili olarak Arapça ve Farsça tamlamalar dikkati çekmiştir. Şöyle ki, yüksek kesime hitap edilen eserlerde bu tamlamalar yoğunluk kazanırken, halk için yazılan öğretici tarzdaki eserlerde ise, bu tür tamlamaların kullanımında azalma görülmüştür.

Bu çalışmada, Osmanlı Türkçesi dönemindeki Farsça tamlamaların "bilinen" kullanımı dışındaki imla özellikleri üzerinde durulmuştur. Osmanlı Türkçesi dönemindeki Farsça tamlamaların imla özellikleri

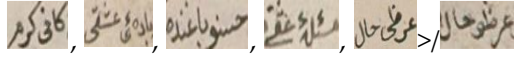
ise, 19. yüzyılda hazırlanmış olan iki cönk metni üzerinden incelenmiştir. Bu metinler, Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğunda bulunun 51 ve 151 numaralı cönk metinleridir.

Cönkler esas itibarıyla, derleyen kişinin belli olmadığı ve çok çeşitli konularda ve görünümünde parçaların düzensiz olarak kaydedildiği “not defterleri”dir. Cönkler, yöntem olarak modern anlayıştan çok uzak olsalar da ilk derlemelerin bulunduğu kaynaklar olarak büyük önem taşımaktadırlar. Cönkler, hem edebiyat ve özellikle halk edebiyatı (âşık edebiyatı) hem de dil araştırmaları bakımından önemli bir değere sahiptirler. Çünkü cönklerde destanlar, hikâyeler, ilahiler, hutbeler, bilmeceler, bazı halk şairlerinin şiirleri vb. bulunmaktadır. Bunların yanında ilaçlar, ilaç tarifleri, hastalıkların iyileştirilmesi yolunda bazı yöntemlerin verilmesi de cönklerin halk kültürüne ait bilgileri de içerdiğini göstermektedir. Cönklerin halk edebiyatı ve folklorla ait pek çok malzemeyi içermesinin yanında bu malzemeyi oluşturan kaynakların hem edebiyat hem de dil yönünden incelenmesi oldukça önemlidir. Böylelikle hem cönklerin tanıtımını yapabilir hem de bu cönklerde hangi konular işlenmiş, kimler bu cöngü ne zaman ne şekilde hangi yazı tipi ve imla özellikleriyle hazırlanmış işte bu soruların cevaplarını da bulabiliriz. Dolayısıyla cönklerin geçmiş dönemlerin sözlü folklor ürünlerinin yazıya geçirilmiş örneklerini içine alan en önemli başvuru kaynakları olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca cönkler, dönemin söz varlığında yer alan sözcük ve sözcük grupları ve bunların imlası üzerine değerlendirilmeler yapılmasına ve cönk hazırlayıcısı/hazırlayıcılarının tercihleri üzerinden dönemin sözlü ve yazılı dil özellikleri hakkında da söz söylenmesine olanak veren değerli eserlerdir.

İncelenen cönk metinlerinde, Farsça tamlamaların yazımına bakıldığında, Osmanlı Türkçesinin klasik imlasının büyük oranda devam ettiği görülürken bazı durumlarda, bu imlanın dışına çıkan farklı kullanımlar olduğu da gözlemlenmiştir. Ancak çalışmada yalnızca, Osmanlı Türkçesinin “bilinen” imlasının dışındaki kullanımlar üzerinde durulmuştur. Söz konusu metinlerde, Farsça tamlamaların imla özellikleri y (ﻱ) ile yazılanlar (*ûşık-ı şâdıķ, âfet-i devrân, dâr-ı dünyâ vb.*), bazen y (ﻱ), bazen de u/ü (ﻭ) ile yazılanlar (*arz-ı hâl/ >arz-u hâl, âb-ı zemzem/âb-u zemzem vb.*), u/ü (ﻭ) ile yazılanlar (*teslîm-u rûh, hüs-n-ü bâğ vb.*), hem y (ﻱ) hem de hemze (ة) ile yazılanlar (*bâde-i engür, dâde-i giryân gamze-i câzû vb.*) olmak üzere dört başlık altında değerlendirilmiştir. Ancak bunların içerisinde yazımı en sık tercih edilen tamlama, y (ﻱ) ile yazılanlardır. Yani metinlerde tamlamaların, büyük oranda, “açık” bir imlayla, y (ﻱ) ile, işaretlendiği gözlemlenmiştir. Bunun yanında bazen y (ﻱ) bazen de u/ü (ﻭ) ile yazılan, u/ü (ﻭ) ile yazılan ve hem y (ﻱ) hem de hemze (ة) ile yazılan tamlamaların kullanım sıklıkları, y (ﻱ) ile yazılanlardan daha azdır.

Metinlerde, Farsça tamlamaların y (ﻱ) ile yazılmaları, tamlamayı oluşturan ilk değişkenin üzerinde yer alan ekin cönkleri hazırlayan/hazırlayanlar tarafından üçüncü tekil kişi iyelik eki olarak düşünülmesiyle yani bu sözcük gruplarının isim ya da sıfat tamlaması olarak değil de isnat grubu olarak düşünülmesiyle; bazen y (ﻱ), bazen de u/ü (ﻭ) ile yazılmaları, cönkleri hazırlayan kişi/kişilerin imlayı yeterli oranda bilmemeleri nedeniyle kendi telaffuz özelliklerini yazılı dile yansıtmaları ya da sözcük ve sözcük gruplarını başkasından duydukları biçimde yazmak istemeleriyle; u/ü (ﻭ) ile yazılmaları, tamlamaların bağlama grubu olarak düşünülüp aradaki u/ü’lerin (ﻭ) bağlama edatı olarak değerlendirilmesi ya da tamlamayı oluşturan ilk değişkenin içerisinde bulunan dudak ünsüzlerinin ve yuvarlak seslerin tamlama i’sini kendine benzeterek u/ü biçiminde yuvarlaklaştırmasıyla; hem y (ﻱ) hem de hemze (ة) ile yazılmaları, tamlamaları oluşturan ilk değişkenin sonunun ünlü ile bitmesiyle açıklanabilir.

Genel olarak bakıldığında, yukarıda da değinildiği üzere, incelenen metinlerdeki Farsça tamlamalarda harfle gösterilmemesi gereken tamlama i'leri; y (ی), hemze (ء) ve vav (و) ile metinlerde gösterilmiştir:

vb. Bu durum, yani cönk hazırlayıcısının/hazırlayıcılarının metinlerde tamlamayı işaret eden harfleri “açık” bir biçimde yazmayı tercih etmelerinin nedenleri şöyle açıklanabilir:

1. Cöngü hazırlayan kişi/kişilerin eğitim düzeyleri
2. Cöngü hazırlayan kişi/kişilerin kendi ağız özellikleri
3. Cönkte şiirlerine yer verilen şairlerin ağız özellikleri
4. Cöngü hazırlayan kişi/kişilerin kendi telaffuz özelliklerini imlaya yansıtmaları ve böylelikle duydukları ve konuştukları biçimde yazmak istemeleri
5. Cöngü hazırlayan kişi/kişilerin imlayı yeterli oranda bilmemeleri vb.

Dolayısıyla Farsça tamlamaların yazımında görülen bu çeşitliliğin nedenleri, yeterli bir eğitim almamış ve imla konusundaki bilgisizliklerinden dolayı, cöngü hazırlayan kişinin/kişilerin kendi ağız özelliklerini ve bazen de cönkte yer verdikleri şairlerin dil ve ses özelliklerini şiirlerde göstermek istemeleri ile açıklanabilir. Aynı zamanda, imlayı iyi bilmeyen cönk hazırlayıcılarının, imla üzerine fazla düşünmeden ya da imlayı dikkate almadan yalnızca telaffuzu dikkate alarak yazmak istemeleri ve hatta doğru yazımın telaffuzdaki gibi olması gerektiğini düşünmeleri olabilir.

Cönklerin dili, üzerinde durulmaya değer ayrı bir alandır ve cönklerde dil araştırmacıları için çok önemli dil malzemesi bulunmaktadır. Cönkler üzerine şimdiye kadar müstakil incelemeler yapılmadığı gibi kütüphanelere intikal etmiş cönklerin genel bir dökümü de yapılmış değildir. Son olarak İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'na bağışlanan yazmalar arasında otuza yakın cönk bulunduğu tespit edilmiştir. Günümüzde Milli Kütüphane'nin arşivlerinde ise 600'ü aşan sayıda cönk bulunmaktadır. Bu da imla-telaffuz ilişkisi, Osmanlı Türkçesi dönemi günlük konuşma dili, hatta ağız özellikleri konusunda işlenmesi gereken elimizde büyük malzeme olduğu anlamına gelmektedir.

Bugüne kadar, cönkler üzerine yapılan çalışmalar, daha çok, metinlerdeki şair ve şairlerin şiirleri üzerinde olurken, günümüzde cönklerin ve mecmuaların dili üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak cönkler, sözlü ve yazılı kültür yanında dil konusunda da fikir edinmemizi sağlayan ve böylelikle dönemin imla-telaffuz ilişkisini büyük oranda gösteren eşsiz malzemelerdir. Son alınan verilere göre, Türkiye'deki pek çok üniversitede cönkler okutulmakta, bunlar dil ve edebiyat yönünden incelenmektedirler. Bu çalışmanın da, Osmanlı Türkçesindeki Farsça tamlamalar üzerinden 19. yüzyılın yazılı ve sözlü dili hakkında söz söylenmesine ve böylelikle imla-telaffuz ilişkisi konusundaki çalışmalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Devellioğlu, F. (2003), *Osmanlı Türkçesi-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

Gökyay, O. Ş. (1995), "Cönk", *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 73-75.
Karaalioğlu, S. K. (1983), *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul.

Karataş, T. (2007), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Kaya, D. (2007), *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Kayalık ŞAHİN, D. (2015). "Cönk" Terimi ve Cönkler Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi / The Term "Junk" And A Bibliography Study On Junks", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/12 Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8567>, p. 716.

Koz, M. S. (1977), "Cönk", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 83-85.

Milli Kütüphane Cönkler Kataloğu (2002), (Hazırlayanlar: Müjgan Cunbur, Dursun Kaya, Niyazi Ünver), Milli Kütüphane Yayınları, Ankara.

Püsküllüoğlu, A. (1996), *Edebiyat Sözlüğü*, Özgür Yayınları, İstanbul.

Elçin, Ş. (2001), *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, Akçağ Yayınevi, Ankara, s. 9.

Sakaoğlu, S. (1986), "Cönklerin Kültür Tarihimizdeki Yeri", *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu*, Elazığ, s. 220.

Tekin, A. (2010), *Edebiyatımızda İsimler ve Terimler*, Bilgeoğuz Yayınevi, İstanbul.

Türkçe Sözlük (2011), 11. Baskı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ülkütaşır, M.Ş. (1967), "Halk Edebiyatı Araştırmalarında Cönklerin Değeri", *Türk Kültürü*, S.60, Ankara, s. 906-908.

Taranan Metinler

Cönk 51, Milli kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz Cönk 51, Ankara.

Cönk 151, Milli kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz Cönk 151, Ankara.